

Biuletyn Polonistyczny

07.07.2021

Data wydarzenia: 07.03.2022 - 08.03.2022

Dusze zmodernizowane. Religijność a emancypacja w piśmiennictwie polskim (1869-1914)

Typ wydarzenia: Konferencja

Zakład Literatury i Kultury Drugiej Połowy XIX Wieku Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego zaprasza na ogólnopolską konferencję naukową.

Serdecznie zapraszamy na zorganizowaną przez Zakład Literatury i Kultury Drugiej Połowy XIX Wieku Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego ogólnopolską konferencję naukową *Dusze zmodernizowane. Religijność i emancypacja w piśmiennictwie polskim (1869-1914)*, która odbędzie 7 i 8 marca br. w trybie zdalnym.

Osoby, które chciałyby aktywnie uczestniczyć w obradach, prosimy o zgłoszenie się na adres: konferencjaduszezmodernizowane@gmail.com Wyślemy Państwu link do spotkania. Pozostałych Państwa zapraszamy na transmisję wydarzenia, która będzie dostępna przez obydwa dni konferencji na Facebooku Instytutu Literatury Polskiej UW: <https://www.facebook.com/literatura.uw>

HARMONOGRAM

DZIEŃ PIERWSZY (7 marca 2022 r.)

Religijność i emancypacja

Obrady online

10:00 Otwarcie konferencji

PANEL I: Kobiety i nowoczesna religijność

10:20-10:40 dr hab. Magdalena Sadlik, prof. UP (UP w Krakowie), „Największym pariasem rodu ludzkiego jest kobieta chrześcijanka” (?) – Kościół i religia w dyskursie emancypacyjnym

10:40-11:00 prof. dr hab. Ewa Paczoska (UW), Religia i nowoczesność. Elizabeth Gaskell i Eliza Orzeszkowa

11:00-11:20 mgr Paulina Batkiewicz (UJ), Religijne bildungi kobiet

11:20-11:50 Dyskusja

11:50-12:10 Przerwa

PANEL II: Święte i błogostawione

12:10-12:30 dr hab. Renata Stachura-Lupa, prof. UP (UP w Krakowie), Emancypacja – konserwatyzm – mistycyzm. Lucjan Siemieński czyta św. Teresę z Avili

12:30-12:50 dr Marta M. Kacprzak (BUW), „Ty Teresa jesteś święta, Z starej księgi cię poznaję!” – Teresa z Avili w wydawnictwach dziewiętnastowiecznych a przemiany kultury polskiej w XIX wieku

12:50-13:10 prof. dr hab. Maria Jolanta Olszewska (UW), *Casus* Wandy Malczewskiej

13:10-13:30 dr hab. Monika Kulesza (KUL), Emancypacyjny ideał kobiety w nauce błogostawionej Marceliny Darowskiej

13:30-13:50 dr hab. Wiesław Ratajczak, prof. UAM (UAM), Integralność osoby w pismach i działalności Jadwigi Zamoyskiej

13:50-14:20 Dyskusja

14:20-15:50 Przerwa

PANEL III: Wtajemniczone czy wykluczone?

15:50-16:10 dr hab. Izabela Trzcińska, prof. AGH (AGH w Krakowie), Idea kobiecości w twórczości polskich teozofek

16:10-16:30 mgr Adrianna Karbowski (UW), Ezoteryka jako nowa przestrzeń wykluczenia. *Nietota* Tadeusza Micińskiego

16:30-16:50 dr Zbigniew Łagosz (AGH w Krakowie), Emancypacja czy konserwatyzm – adherencja kobiet w pracach lożowych na przykładzie Wielkiego Wschodu Polski i Wielkiej Łoży Narodowej Polski

16:50-17:10 Dyskusja

17:10-17:30 Przerwa

PANEL IV: Alternatywne duchowości

17:30–17.50 dr Rozalia Małgorzata Wojkiewicz (UAM), „Po co żyję? Z tą troską budzę się co rano...”. Zofii Wojnarowskiej drogi do duchowości

17:50–18:10 mgr Iga Walaszczyk (UW), *Fatum. Studium psychologiczne* Hanny Krzemienieckiej jako przykład wpływu alternatywnej duchowości na kształtowanie się podmiotu nowoczesnego

18:10–18:30 lic. Olimpia Wasyk (UW), Nirwana, zabobon i święte karteluski. Religijne niedookreślenia w *Płanetniku* Niemojewskiego

18:30–19:00 Dyskusja

DZIEŃ DRUGI (8 marca 2022 r.)

Modernizowanie duchowości

Obrady online

PANEL V: Poszerzanie perspektywy

9:30–9:50 prof. dr hab. Tadeusz Stegner (UG), „Boga poznawać za pomocą rozumu”. Główne nurty religijne w protestantyzmie w Królestwie Polskim w XIX wieku w piśmiennictwie pastora Leopolda Otto

9:50–10:10 prof. dr hab. Antonina Lubaszewska (UJ), Dusze zmodernizowane odmawiają/śpiewają psalm *Kto się w opiekę poda Panu swemu...* Religijność – pamięć kulturowa – literackie świadectwa

10:10–10:30 dr hab. Małgorzata Litwinowicz-Drożdziel (UW), *Pielgrzymka do Jasnej Góry* Reymonta w kontekście ludowego sprawstwa

10:30–10:50 dr hab. Sabina Brzozowska, prof. UO (UO), Teologia zwierząt według Władysława Reymonta

10:50–11:20 Dyskusja

11:20–11:40 Przerwa

PANEL VI: Lekturowe dialogi i spory

11:40–12:00 dr Damian Włodzimierz Makuch (UW), John William Draper i jego recepcja, czyli sekularyzacja po polsku

12:00–12:20 dr Marcin Jauksz (UAM), Święte słowa. Proza Bolesława Prusa wobec socjologii religii Herberta Spencera

Biuletyn Polonistyczny

12:20–12:40 dr Eliza Kącka (UW), Chrześcijaństwo i katechizm Stanisława Witkiewicza – jako credo i reakcja

12:40–13:00 dr Karina Jarzyńska (UJ), Uświatawanie polskiego imaginarijnego. Antologie eposów i tekstów świętych Antoniego Langego jako projekty modernizacyjne

13:00–13:30 Dyskusja

13:30–14:30 Przerwa

PANEL VII: Na przełomie wieków

14:30–14:50 dr Michał Rogalski, Budowanie religijności prywatnej na przełomie XIX i XX wieku: Dilthey, Brentano, Twardowski i odspołecznienie religii

14:50–15:10 prof. dr hab. Krzysztof Biliński (UWr), Modernizm katolicki i miłość. Przypadek ks. Antoniego Szandlerowskiego

15:10–15:30 dr hab. Małgorzata Okulicz-Kozaryn, prof. UAM (UAM), Religijność ukryta pod przekonaniem agnostycznymi. Komplikacja wizerunku bohatera literatury nerwowej

15:30–15:50 prof. dr hab. Radosław Okulicz-Kozaryn (UAM), Antyreligijne konsekwencje chrześcijańskiej praktyki duchowej, czyli rachunek myśli człowieka nerwowego

15:50–16:20 Dyskusja

16:20–16:40 Przerwa

PANEL VIII: Reinterpretacje Brzozowskiego

16:40–17:00 dr hab. Maciej Gloger, prof. UKW (UKW w Bydgoszczy), Personalizm w myśli i krytyce literackiej Stanisława Brzozowskiego

17:00–17:20 dr Aleksandra Konarzewska (Uniwersytet Eberharda Karola w Tybindze), Filozof *versus* pisarz. Raz jeszcze o religijności w dziele Stanisława Brzozowskiego

17:20–17:40 mgr Tomasz Herbich (UW), Nadprzyrodzoność a wyzwolenie człowieka. Wokół związków religii i emancypacji w pismach Stanisława Brzozowskiego

17:40–18:00 mgr Aleksandra Siemieniuk (UW), Socjalizm bękartem chrześcijaństwa. Realizacja socjalistycznego projektu emancypacji człowieka w pismach Stanisława Brzozowskiego

18:00-18:30 Dyskusja

18:30 Zamknięcie konferencji

Zaproszenie

Odmienność polskich wariantów modernizacji została uwarunkowana między innymi oddziaływaniem tradycji religijnych i nowymi poszukiwaniami w dziedzinie duchowości. Zachodzące w tym obszarze przemiany w szczególności wpłynęły na kształtowanie się podmiotowości grup podporządkowanych: nie tylko kobiet i warstw ludowych, ale też innych wykluczanych mniejszości. Sądzymy, że piśmiennictwo drugiej połowy XIX wieku może stanowić punkt wyjścia do rozważań, jak religie i religijność rzutowały na przedstawianie tych „dusz zmodernizowanych” i na problematyzowanie ich miejsca w świecie. Wykorzystując teksty z epoki jako materiał badawczy, pragniemy zainicjować refleksję nad relacjami, jakie zachodziły między zjawiskami o charakterze religijnym a szeroko rozumianymi procesami emancypacyjnymi o różnych kierunkach, rytmach i prędkościach.

Zachęcamy, aby tytułowe zagadnienie konferencji potraktować maksymalnie szeroko, unikając uproszczeń, które zakładała tzw. teza sekularyzacyjna, głosząca, że wraz z postępem naukowo-technicznym religijność odgrywa coraz mniejszą rolę. W tym sensie stawiane przez nas pytania wpisywałyby się w zakres myśli post-sekularnej (żywo przyswajanej w ostatnich latach), a zarazem sytuowałyby się wobec badań nad związkami religii i literatury (ugruntowanymi w Polsce od lat osiemdziesiątych XX wieku). W odniesieniu do interesującego nas okresu oba nurty refleksji poświadczają: po pierwsze, jakim transformacjom i przesunięciom uległo myślenie religijne wraz z modernizacją, po drugie, jak żywo były wówczas obecne tropy religijne i myślenie o duchowości w pisarstwie reprezentatywnych postaci życia kulturalnego. Na tej podstawie można stwierdzić, że w obrębie polskiej nowoczesności religijność nie była postrzegana wyłącznie jako hamulec modernizacji, ale też jako zjawisko współtworzące i warunkujące narracje o postępie i wyzwoleniu. Tak wyznaczone spektrum problemowe mamy nadzieję dalej niuansować i rozszerzać.

Jednocześnie pragniemy wykroczyć poza badanie wpływów tekstów religijnych na konkretne osoby piszące, jak również inaczej zaprezentować ich prywatne poszukiwania sacrum ujmowane zwykle w kategoriach przeżycia lub doświadczenia religijnego. Te indywidualne perspektywy pisarskie, zasadniczo już przebadane, chcielibyśmy zobaczyć na tle procesów społeczno-politycznych i zjawisk kulturowych, co może przyczynić się do redefinicji i rozszerzenia pola badawczego wyznaczonego przez związki między religijnością a piśmiennictwem.

Z otwartością i swobodą traktujemy również daty ograniczające pole namysłu, wyznaczone z jednej strony rozpoczęciem I soboru watykańskiego w grudniu 1869 roku, z drugiej zaś końcem pontyfikatu Piusa X w 1914 roku. Papiestwo często

inicjowało dyskusje na temat miejsca duchowości w zmodernizowanym świecie, ale oczywiście świadomi jesteśmy wagi innych perspektyw religijnych istotnych dla naszego obszaru kulturowego (pozostałych wyznań chrześcijańskich, wielości nurtów judaistycznych, inspiracji płynących ze Wschodu, ruchów spirytystycznych, teozoficznych i ezoterycznych, pozainstytucjonalnych relacji z sacrum itd.). Zachęcamy do ich przedstawienia, nawet jeśli fenomeny z nimi związane przekraczają wskazane daty ramowe. Mamy nadzieję, że jednym z owoców badawczych konferencji będzie wskazanie dzieł, wydarzeń i zjawisk dookreślających: kiedy i w jakim stopniu przemiany różnych form duchowości wpływały na dążenia wyzwalanych i wyzwalających podmiotów.

Poniżej wskazujemy przykładowe zagadnienia warte, naszym zdaniem, podjęcia:

- narracje o postępie, rewolucji, awansie, wyzwoleniu, upodmiotowieniu, zdobywaniu głosu, oporze, sprawczości w odniesieniu do zjawisk o charakterze religijnym;
- piśmiennictwo drugiej połowy XIX wieku jako świadectwo postaw, wzorów, matryc łączących lub przeciwstawiających sobie religijność i emancypację;
- religijne języki wyzwolenia i opresji, rozwoju i podporządkowania;
- analiza i krytyka wyobrażeń pisarskich na temat religijności warstw ludowych (między emocjonalnością a racjonalnością, spontanicznością a instytucjonalizacją itp.);
- płeć, klasa i pochodzenie bohaterów i bohaterek religijnych opisanych w piśmiennictwie epoki; reinterpretacja postaci biblijnych w tekstach literackich w kontekście modernizacji religii i przemian społeczno-politycznych;
- religia a style odbioru (ocena literatury ludowej/dla ludu, kobiecej/dla kobiet itp. z perspektywy krytyki religijnej);
- rola religii w podręcznikach, poradnikach i broszurach przeznaczonych dla podmiotów nieuprzywilejowanych;
- czasopisma między religijną zachowawczością a tendencjami emancypacyjnymi;
- reprezentacja i dyskursyfikacja napięć między sekularyzacją a uświęceniem w odniesieniu do problemów ciała, płci, natury, zawodu, seksualności, klasy, rasy, kolonizacji itp.;
- recepcja tekstów religijnych i metareligijnych (polskich i obcych) w perspektywie modernizacji duchowości;
- demitologizacja tekstów religijnych i sakralizacja tekstów świeckich na tle transformacji zjawisk związanych z przemianami religijności;
- wykorzystywanie argumentacji religijnej w przedstawieniach relacji społecznych oraz miejsca mniejszości lub grup wykluczonych w tekstach literackich, publicystycznych, politycznych, kaznodziejskich, papieskich, filozoficznych itp.;
- autorytety i instytucje religijne wskazywane jako ważne z perspektywy dążeń emancypacyjnych różnych grup;
- możliwości i ograniczenia konserwatywnych modeli emancypacji uwarunkowanych myśleniem religijnym;

Biuletyn Polonistyczny

- poszukiwanie świadectw religijności grup podporządkowanych i krytyczna analiza źródeł niebezpośrednich;
- rewizja dotychczasowego stanu badań nad religijnością w drugiej połowie XIX wieku z perspektywy emancypacyjnej.

Wszystkich zainteresowanych prosimy o nadsyłanie zgłoszeń wraz z krótkimi abstraktami **do 15 listopada 2021 roku** na adres: <konferencjaduszezmodernizowane@gmail.com>. Organizatorzy zastrzegają sobie prawo do wyboru wystąpień najmocniej związanych z tematyką konferencji.

Mamy nadzieję, że obrady uda się zorganizować w sposób tradycyjny, stacjonarnie, lecz w związku z dynamicznie zmieniającą się sytuacją epidemiczną zastrzegamy możliwość wprowadzenia obrad hybrydowych lub zdalnych. Z tego powodu nie przewidujemy opłaty konferencyjnej, ale też nie zapewniamy noclegu i wyżywienia.

W zależności od liczby zgłoszeń i możliwości finansowych planujemy wydanie materiałów konferencyjnych albo w postaci monografii zbiorowej w wydawnictwie z listy ministerialnej, albo zbioru artykułów w czasopiśmie punktowanym.

Organizatorzy:

dr Łukasz Książyk

dr Damian Włodzimierz Makuch

mgr Adrianna Karbowski

Zaproszenie Organizatorów

Opłata: Bez opłat

Do pobrania:

- [harmogram_Dusze_zmodernizowane.pdf](#)

Słowa kluczowe: religijność, sekularyzacja, sakralizacja, emancypacja, XIX wiek